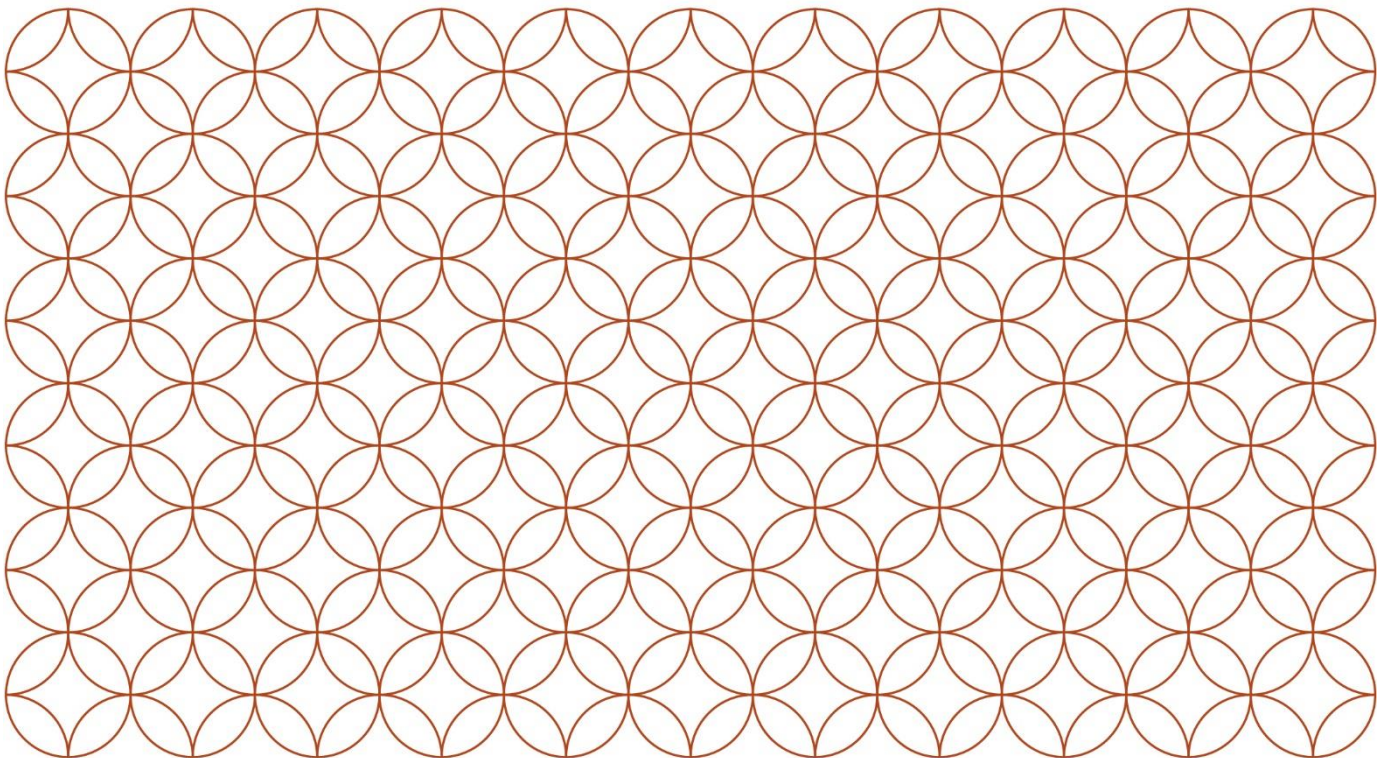

Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet

Delredovisning 3 – Tema gymnasieskolan
och gymnasiesärskolan

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-05-21

Diarienummer: 2020:1056

Skolverket, Stockholm 2021

Innehåll

Innehåll	3
Sammanfattning	4
1. Inledning.....	6
Tidigare studier	6
Rekommendationer, förordnings- och lagändringar inom gymnasieskolan med anledning av pandemin.....	8
Studiens genomförande.....	10
Fokusområden	11
2. Resultat	11
Tillgång till och deltagande i gymnasieutbildning.....	11
Genomförande av och kvaliteten i gymnasieutbildningen	14
Det kompensatoriska uppdraget i gymnasieskolan	19
3. Slutsatser	21
Tillgång till och deltagande i utbildning	21
Kvaliteten i utbildningen.....	22
Skolans uppdrag att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar	23
Bilaga 1 Metod.....	25
Referenser	26

Sammanfattning

Den här rapporten ingår i en delredovisning av Skolverkets uppdrag att följa upp konsekvenserna av covid-19-pandemin för utbildningen inom skolväsendet och fokuserar på gymnasie- och gymnasiesärskolan.

Resultaten bygger på en intervjustudie riktad till rektorer i gymnasieskolan, för att beskriva den aktuella situationen och konsekvenser av pandemin. Intervjustudien genomfördes under perioden mars-april 2021. Fokus är på den aktuella situationen vårterminen 2021, men perspektivet täcker även erfarenheter sedan inledningen av pandemin. Intervjuerna ger *inte* en fullt ut generaliserbar bild av hur situationen ser ut nationellt men de kan ge indikationer på hur pandemin har påverkat gymnasie- och gymnasiesärskolor i stort. Studien syftar även till att ge ett större kunskapsunderlag för kommande enkätstudier, som kommer att ge en mer generell bild av konsekvenserna av pandemin för gymnasieskolan.

I stort bekräftar undersökningen Skolverkets övergripande bild från genomförda samråd och studier som Skolverket och andra myndigheter har genomfört under det senaste året, men den ger en utvecklad bild av hur gymnasieutbildningen fungerat under pandemin och om tendenser som behöver följas upp i kommande studier av Skolverket.

Följande är de huvudsakliga resultaten:

- Rektorerna bedömer att de lever upp till den garanterade undervisningstiden. Det mesta av undervisningen har kunnat genomföras under pandemin, huvudsakligen i form av fjärr- eller distansundervisning.
- Elevernas närvaro i undervisningen på distans har varit högre än normalt. Vi tidpunkten mitt i vårterminen 2021 ser dock flera av rektorerna i studien tendenser till minskad närvaro och aktivitet bland eleverna.
- Rektorerna uttrycker en tveksamhet vad gäller elevernas kvalitativa närvaro och engagemang.
- Fjärr- eller distansundervisning passar vissa elever bättre än andra. Fjärr- eller distansundervisning passar sämre för elever som har behov av mer direktkontakt med lärare och som har ett sätt att lära som kräver mer praktiska tillämpningar och auditiv interaktion.
- Elever med inlärningsätt som missgynnas av fjärr- eller distansundervisning finns inom de flesta utbildningar. Det är samtidigt en mindre grupp av elever som gynnas av fjärr- eller distansundervisning.
- Rektorerna befarar ett utbildningstapp, det vill säga att elever inte befaras få de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått.
- Fjärr- och distansundervisning ställer annorlunda krav på lärarna i undervisningen. Att skolorna tillämpat en kombination av distans- och närundervisning i skolan har inneburit en påfrestning för lärarna.

- Praktiska moment har varit särskilt svåra att genomföra på distans, men då dessa moment är en del av undantaget från den rekommenderade fjärr- och distansundervisningen har de till stora delar kunnat genomföras som närundervisning i skolan. Enligt respondenterna har denna möjlighet varit begränsad för skolor som har en hög andel av yrkesprogram, på grund av begränsningen av antalet elever som kunnat vara på plats i skolan.
- Vad gäller de teoretiska ämnena har vissa ämnen lyfts i intervjuerna som svåra att genomföra på distans. Det gäller matematik och teoretiska ämnen med laborativa inslag – kemi, fysik och biologi. Även andra ämnen som bygger på ett upplägg där lärare berättar och levandegör sin undervisning riskerar enligt intervjuerna att förlora en del av sin kärna på distans.
- Arbetet med betyg och bedömning har enligt intervjuerna varit utmanande. De bedömningar som rektorerna gjort är att betygsättningen läsåret 2020/21 riskerar att inte kunna göras med samma tillförlitlighet som normalt, och att det kan finnas en tendens att lärarna i denna situation ”hellre friar än faller” och därmed sätter ett högre betyg i de fall elever väger mellan två betyg.
- Arbetsplatsförlagt lärande (apl) har varit svårare att genomföra under pandemin, speciellt inom vissa av yrkesprogrammen. Med anledning av detta uttrycks i intervjuerna oro för apl inför kommande läsår.
- Skolor har varit tvungna att anpassa olika delar av verksamheterna på grund av pandemin. Särskilt inom arbetet med särskilt stöd och elevhälsa har det, enligt respondenterna, krävts nya arbetssätt som varit mer proaktiva och uppsökande. Det direkt förebyggande arbetet har inte kunnat genomföras i samma utsträckning som vanligt.
- En ökad andel av eleverna uppges enligt intervjuerna må psykiskt sämre på grund av pandemin. Detta är enligt respondenternas uppfattning inte enbart beroende på situationen i skolan, utan även på grund av att många andra möjligheter till kontakter och aktiviteter också har begränsats.
- De intervjuade rektorerna upplever att detta läsår har varit påfrestande och arbetsamt för dem själva och för lärarna.

1. Inledning

Den här rapporten omfattar den del av regeringsuppdraget om konsekvenser av pandemin som gäller gymnasie- och gymnasiesärskolan. I rapporten presenteras inledningsvis ett kortare avsnitt som summerar resultat från tidigare studier om pandemins konsekvenser för gymnasieskolan. Därefter sammanfattas hur det formella regelverket har anpassats till situationen och hur studien har genomförts. I kapitel 2 presenteras resultaten från en intervjuundersökning riktad till rektorer i gymnasieskolan. Fokus är på den aktuella situationen vårterminen 2021, men perspektivet täcker även erfarenheter sedan inledningen av pandemin. I kapitel 3 presenteras rapportens slutsatser.

Tidigare studier

Skolverket och andra myndigheter har sedan våren 2020 genomfört ett antal studier om pandemins påverkan på gymnasieskolan.¹ I och med att det har funnits ett behov av att kontinuerligt och snabbt följa upp pandemins konsekvenser för skolan, har de flesta av Skolverkets tidigare studier med anknytning till pandemin genomförts med en begränsad tid för planering, genomförande och analys. Vissa av studierna baseras även på ett begränsat urval av respondenter. Av den anledningen bör resultaten från tidigare uppföljningar tolkas med viss försiktighet och ses som vad de är – lägesbilder vid den tidpunkt då studierna genomfördes.

Dessa studier har påvisat att fjärr- och distansundervisning passar vissa elever bättre än andra, att särskilt praktiska moment varit svåra att genomföra på distans, att arbetet med betyg och bedömning har varit utmanande, att det inom vissa av yrkesprogrammen blivit svårare att genomföra arbetsplatsförlagt lärande (apl), att skolor har varit tvungna att anpassa olika delar av verksamheterna, samt att arbetet med särskilt stöd och elevhälsa har varit utmanande och krävt nya arbetssätt.

I Skolverkets intervjustudie riktad till huvudmän, genomförd i februari 2021², framgår att majoriteten av de intervjuade huvudmännen såg en risk för utbildningstapp som konsekvens av pandemin – det vill säga en risk att eleverna inte får

¹ Skolverket (2020). *Undersökning om coronapandemins påverkan på skolväsendet, Enkätundersökning bland personal i skolan*, dnr 5.1.3-2020:933; Skolverket (2020). *Huvudmän om påverkan av coronapandemin*, dnr 5.1.3-2020:617; Skolverket (2020). *Huvudmäns planering under coronapandemin*, dnr 5.1.3-2020:962; Skolverket (2020). *Sammanfattning av svar från Skolchefsnätverket*, dnr 5.1.3-2020:539; Skolverket (2020). *Undersökning av frånvaro bland personal och elever*, dnr 5.1.3-2020:981; Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors utmaningar inför höstterminen 2020*, Rapport 2020-09-16; Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor. Hösten 2020*. Dnr 2020:4850; Skolverket (2020). *Lägesbild av situationen i gymnasieskolan med anledning av covid-19 pandemin*, Insamling 21–25 september, Skolverket 2020-10-12, Dnr: 2020:1469.

² Skolverket (2021). *Ändrade lärotider och utbildningstapp. Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin. Februari 2021*. Dnr: 2020:1056. I undersökningen kontaktades samtliga landets 290 kommuner, 10 gymnasieförbund samt ett urval av 49 enskilda huvudmän. Svarsfrekvensen var 86 procent för gymnasieskolan.

de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått. Risken för ett utbildningstapp bedömdes vara som störst gällande att eleverna inte i samma utsträckning får färdighetsträning i praktiska moment och genom apl, och särskilt alltså inom yrkesprogrammen. Även elever i behov av stöd och socioekonomiskt utsatta elever lyftes i studien fram som elevgrupper som i större utsträckning än andra riskerar att inte få de kunskaper eller färdigheter de normalt sett skulle ha fått. Ungefär en tredjedel av de intervjuade huvudmännen angav att en viss del av den planerade undervisningen inte kunnat genomföras dittills under vårterminen. Vid tiden för studien hade endast en liten del av gymnasieskolorna fattat beslut om förändrade lärotider eller annorlunda fördelning av undervisningen. När samma undersökning upprepades i april 2021³ uppgav drygt 70 procent av huvudmännen för gymnasieskolan att de såg en risk för ett utbildningstapp. Andelen huvudmän som angav att en viss del av den planerade undervisningen inte kunnat genomföras dittills under vårterminen, och som fattat beslut om förändrade lärotider eller annorlunda fördelning av undervisningen hade ökat sedan den tidigare uppföljningen.

Skolverket genomförde i februari 2021 även en enkätundersökning riktad till personal inom skolväsendet.⁴ Av svaren framgår bland annat att det är svårt att anpassa undervisningen i det digitala formatet, och att fånga upp och ge elever det stöd de behöver. En vanlig bedömning är att kvaliteten på undervisningen och i verksamheten kan bli lidande. Flera svarande uttrycker stress och oro över smittspridningen och pandemins utveckling, och över hur man ska klara av att möta den. Det ses av många av de svarande som svårt att hinna med det man förväntas eller vill göra, vilket påverkar den psykosociala arbetsmiljön negativt. Många av de svarande lyfter särskilt fram ledarskapets ökade betydelse när det kommer till att leda och styra arbetet i en föränderlig tid, liksom vikten av framförhållning i de beslut som fattas på olika nivåer och som påverkar förutsättningarna för undervisningen och verksamheten.

Skolinspektionens granskningar av pandemins påverkan på undervisningen⁵ visar att den nya situationen med fjärr- och distansundervisning varit utmanande för skolorna, och att det har påverkat elevernas mående och upplevelse av lärandet. Gymnasieleverna upplever enligt Skolinspektionens studier en minskad motivation ju längre distansundervisningen varar. Skolinspektionens granskningar omfattar även intervjuer med elever. Genom dessa har det framkommit en skillnad mellan elevernas uppfattningar om och rektorernas beskrivningar av skolornas arbete

³ Skolverket (2021). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, april 2021*. Rapport 2021-05-21. I undersökningen kontaktades samtliga landets 290 kommuner, 10 gymnasieförbund samt ett urval av 49 enskilda huvudmän. Svarefrekvensen var 74 procent för gymnasieskolan.

⁴ Skolverket (2021). *Undersökning om covid-19-pandemin. Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan, januari-februari 2021*. Dnr 5.1.3-2020:2030. Enkätundersökningen publicerades som ett öppet frågeformulär på Skolverkets webbplats, vilket innebär att de som svarade själva tog initiativ till att besvara enkäten. Resultatet representerar därför endast de som har besvarat enkäten och kan inte generaliseras till all personal i skolväsendet, men kan ändå ge indikationer på vilka utmaningar i relation till pandemin som personal i skolväsendet ser som störst framöver. Enkäten besvarades av drygt 500 personer i gymnasieskolan varav de flesta var lärare.

⁵ Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors distansundervisning under covid-19 pandemin, en första delredovisning utifrån intervjuer med 45 rektorer*, PM 2020-05-15; Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors distansundervisning under covid-19*, Rapport 2020-06-25; Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor*. Hösten 2020. Dnr 2020:4850.

med att identifiera behov och att stötta elever vars mående (oro, stress, ångest) kan ha påverkats negativt av perioden med distansundervisning. I granskningarna framgår även att elever dessutom ofta påtalar att distansundervisning har en negativ inverkan på själva lärandet, som hämmas av att eleverna inte kan samarbeta och diskutera med andra på det sätt de vanligen gör i klassrummet. Eleverna beskriver ett sämre lärarstöd i stort, medan rektorer nämner försämrade möjligheter för lärare att variera undervisningen.

Rekommendationer, förordnings- och lagändringar inom gymnasieskolan med anledning av pandemin

Under perioden från mitten av mars 2020 och resten av vårterminen bedrevs på regeringens uppmaning all utbildningsrelaterad verksamhet inom gymnasieskolan på distans. När Folkhälsomyndigheten försommaren 2020 sammanställde statistik om det aktuella kunskapsläget om covid-19 för barn och unga⁶ drogs slutsatsen att personer under 19 år utgjorde en mycket liten andel av de bekräftade covid-19-fallen. Myndigheten konstaterade att barn och unga visar mildare sjukdomsförlopp och sällan blir allvarligt sjuka. Folkhälsomyndigheten konstaterade vidare att smittspridning mellan barn var mycket begränsad, liksom smittspridning i skolmiljö, samt att personal som gymnasielärare, övriga pedagoger med teoretisk specialistkompetens och elevassistenter inte hade diagnostiserats med covid-19 i högre utsträckning än andra yrkesgrupper. Gymnasieskolorna öppnades för ordinarie närundervisning till höstterminen 2020, med kvarstående möjligheter till distansundervisning och annorlunda disponering av läsåret på grund av pandemin.

På senhösten konstaterade emellertid Folkhälsomyndigheten att gymnasieungdomar stod för en betydande del av smittspridningen, som ökat kraftigt under terminen. Detta föranledde regeringen att återinföra rekommenderad distansundervisning på samtliga gymnasieskolor från slutet av höstterminen till den 24 januari, och därefter en kombination av distans och skolförlagd utbildning fram till den 1 april.⁷

Utöver detta har det fattats beslut om vissa tillfälliga bestämmelser om skolor som på grund av pandemin behöver stänga eller disponera läsåret på ett annorlunda sätt.⁸

Den 1 april upphörde Folkhälsomyndighetens nationella rekommendation om en kombination av distans och skolförlagd utbildning.⁹ Undervisningen har sedan dess till 100 procent kunnat förläggas till skolan. Olikheter i regional eller lokal smittspridning och samhällsrestriktioner har dock även under slutet av terminen kunnat innebära begränsningar av närundervisningen.

⁶ Folkhälsomyndigheten, maj 2020.

⁷ Regeringsbeslut 3 december 2020 om rekommenderad distans- och fjärrundervisning 7 december 2020 tom 6 januari 2021. Regeringsbeslut 21 januari om förlängd distans- och fjärrundervisning i kombination med närundervisning 25 januari tom 1 april 2021.

⁸ Förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

⁹ Folkhälsomyndigheten, beslut den 25 mars 2021.

Garanterad undervisningstid under pandemin

Enligt rekommendationerna under pandemin bör skolor i första hand, när det är möjligt, försöka förändra formerna för undervisningen genom att till exempel erbjuda hemuppgifter eller undervisning på distans med digitala verktyg. Skolan ska i efterhand kunna avgöra hur mycket av den garanterade undervisningstiden som därmed är tillgodosedd. Elever i gymnasie- och gymnasiesärskolan ska fortfarande få den undervisningstid de har rätt till. För att säkerställa att elever får den utbildning de har rätt till får huvudmannen till exempel besluta om att

- utbildningen omfattar fler timmar per dag
- utbildningen omfattar fler eller färre skoldagar per läsår
- utbildning förläggs på lördagar, söndagar och andra helgdagar
- utbildning bedrivs på distans
- undervisningstiden fördelas på ett annat sätt
- undervisningen läggs ut på entreprenad.

Skolan kan besluta att en mindre andel elever ska få komma till skolans lokaler för att genomföra praktiska undervisningsmoment, göra prov eller på annat sätt visa sina kunskaper i slutet av sin utbildning. Det kan även röra sig om elever som behöver särskilt stöd i undervisningen som bara kan ges i skolans lokaler, eller elever som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver få sin undervisning i skolan.¹⁰

Fjärr- och distansundervisning¹¹ under pandemin

Sedan början av höstterminen 2020 har det funnits möjlighet för skolan att erbjuda undervisning på distans beroende på lokala omständigheter med anledning av pandemin. I den rekommenderade fjärr- eller distansundervisningen för alla gymnasieskolor från och med slutet av höstterminen undantogs elever på introduktionsprogram, gymnasiesärskolan, samt elever som betraktas som sårbara för undervisning på distans. Rekommendationen gällde inte heller praktiska moment som inte kan skjutas upp, genomförandet av nationella prov samt andra examinationer som inte går att genomföra på distans.

Undervisning på distans innebär inte att skolan har skyldighet att erbjuda elever både undervisning i skolans lokaler och undervisning på distans samtidigt. Om skolan väljer att erbjuda undervisning på distans för elever som är hemma kan det vara en fördel att låta elever delta i undervisningen i realtid, det vill säga fjärrundervisning, för att minska lärares arbetsbelastning.

¹⁰ Källor till dessa avsnitt: 5,7,9-10 och 11 a-c §§ förordning (2929:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta, regeringens förordningsmotiv (Fm 2020:1), sidan 4.

¹¹ I den fortsatta texten används uttrycken "undervisning på distans" samt "digital undervisning". Dessa uttryck avser såväl distansundervisning (elev och lärare är åtskilda i tid och rum) som fjärrundervisning (elev och lärare är åtskilda i rum, men inte i tid).

Arbetsplatsförlagt lärande under pandemin

Det är möjligt för huvudmannen att låta elever genomföra apl på arbetsplatser om det fungerar utifrån den lokala smittspridningen, även om undervisningen i skolan sker på distans. Det behöver finnas ansvarig skolpersonal tillgänglig för dessa elever och handledare på arbetsplatsen. Folkhälsomyndighetens rekommendationer påverkar vilka apl-platser som finns att tillgå vid olika perioder. Om eleven inte kan genomföra sin apl på den planerade arbetsplatsen på grund av restriktionerna eller att arbetsplatsen tvingas stänga, så måste huvudmannen hitta andra alternativ för elevens lärande. Det finns till exempel möjlighet att flytta apl i tid och till andra arbetsplatser och andra arbetsområden utifrån vilka kurser eleven läser.

När apl ändå inte kan genomföras som planerat på grund av omständigheter som huvudmannen inte råår över ska motsvarande utbildning i stället ges i skolan eller på en annan lämplig plats.¹²

När det gäller elever som inte får apl i tillräcklig omfattning kan särskild uppmärksamhet behöva ägnas elever på gymnasiesärskolans nationella program och i arbetet för att förbereda särskoleeleverna för arbetslivet. Detta kan exempelvis handla om att skolorna behöver samverka mer än vanligt med Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.

Nationella prov under pandemin

På grund av pandemin ställde Skolverket in de nationella proven vårterminen 2020 och vårterminen 2021.¹³ Skolverkets bedömning var att ett genomförande av proven skulle kunna innebära en ökad risk för smittspridning. Ytterligare ett skäl att ställa in proven var att minska arbetsbördan för skolans personal.

Studiens genomförande

För att studera konsekvenser av pandemin inom gymnasieskolan har Skolverket under mars–april 2021 genomfört intervjuer med gymnasierektorer. Denna rapport syftar till att studera konsekvenser av pandemin inom gymnasieskolan i ett helhetsperspektiv på skolnivå, vilket omfattar konsekvenser för verksamheten och för lärare och elever. Skolverkets tidigare studier inom detta område har huvudsakligen fokuserat på huvudmannanivån. Av dessa skäl baseras denna insamling på intervjuer med gymnasierektorer.

Att arbeta med kvalitativa intervjuer innebär att vi kan nå begränsade urval av respondenter. Syftet med intervjuerna är att undersöka hur dessa urval av rektorer har påverkats av pandemin. Intervjuerna ger därmed *inte* en fullt ut generaliserbar bild av hur situationen ser ut nationellt. Däremot ger intervjuerna indikationer på vilka konsekvenser pandemin har haft och exempel på åtgärder som vidtagits, samt hur dessa åtgärder påverkat utbildning, personal och elever. Kommande

¹² 4 kap.13§ gymnasieförordningen (2010:2039).

¹³ Under höstterminen 2020 genomfördes nationella prov enligt ordinarie rutiner.

delstudier syftar till att teckna en nationell bild av hur pandemin har hanterats och dess upplevda konsekvenser.

Vi har i studien utgått från ett strategiskt urval om 30 gymnasieskolor. I urvalet har vi strävat efter att få med skolor som skiljer sig åt i de avseenden som vi bedömt har betydelse för kapaciteten att hantera de krav som pandemin medför. En mer ingående beskrivning av urvalet och studiens genomförande finns i bilaga 1.

Några av rektorerna på de skolor som ingått i urvalet har inte haft möjlighet att delta i undersökningen. Sammanlagt har vi intervjuat rektorer på 26 gymnasieskolor. På tre av skolorna deltog flera rektorer i samtalen.¹⁴ Intervjuerna har dels varit inriktade på att följa upp resultaten från tidigare genomförda studier av Skolverket och andra aktörer, dels att undersöka ytterligare aktuella tendenser och konsekvenser av pandemin inom gymnasieskolan.

Fokusområden

De hittills genomförda studierna av Skolverket och Skolinspektionen har bidragit med viktig information om pandemins påverkan på gymnasieskolan. Dessa studier har emellertid genomförts under en begränsad och även föränderlig tid, varför många av de resultat som redovisats har varit att betrakta som preliminära och som en bild av läget vid den tidpunkt då studierna genomfördes. Ambitionen med denna delstudie är att mer djupgående undersöka vissa delar som ingått i tidigare studier, men också att besvara frågor som hittills inte har undersökts. Detta gäller mer detaljerade frågor om förändrade frånvaromönster, garanterad undervisningstid, delar av utbildningen där genomförandet är särskilt utmanande, tillgång till apl-platser, arbetet med betyg och bedömning, behov av särskilt stöd/förändrade stödbehov samt elevhälsans arbete. Dessutom är syftet att belysa situationen inom gymnasiesärskolan och introduktionsprogrammen, som hittills har studerats i begränsad utsträckning.

Vissa av dessa delar berörs endast översiktligt i denna första delredovisning och kommer att studeras vidare under Skolverkets fortsatta uppdrag fram till december 2022.

2. Resultat

Tillgång till och deltagande i gymnasieutbildning

I detta avsnitt redovisar vi resultat från intervjuundersökningen gällande formerna för och omfattningen av elevernas gymnasieutbildning under pandemin. Avsnittet

¹⁴ Då en skola är indelad i flera skolenheter ska varje enhet ha en ansvarig rektor. Detta kan vara samma person, men ofta är det olika rektorer på olika enheter.

beskriver omfattningen av undervisning på distans respektive närundervisning i skolorna, vilken form av utbildning som bedrivits för olika elevgrupper och utbildningar, samt hur skolornas utbildningserbjudande har fungerat i praktiken.

Skolorna har bedrivit undervisningen enligt rekommendationerna

För att erbjuda eleverna den garanterade undervisningstiden har rektorerna i enlighet med rekommendationerna tillämpat fjärr- eller distansundervisning. Undervisningen har bedrivits genom en kombination av undervisning på distans med hjälp av digitala verktyg och närundervisning i skolan. För att säkerställa undervisningen i de ämnen och kursmoment som är svåra att genomföra på distans har samtliga skolor vi varit i kontakt med erbjudit skolförlagd utbildning i dessa delar. Också enligt rekommendationerna har, enligt intervjuerna, elever på introduktionsprogram och elever i gymnasiesärskola undantagits från de digitala undervisningsformerna. Dessa elever har erbjudits ordinarie skolförlagd undervisning under pandemin. Dessutom har elever med särskilda behov eller som av olika anledningar haft svårt att delta i fjärr- eller distansundervisning har till stora delar kunnat erbjudas närundervisning i skolan.

För att hinna med alla moment i de olika kurserna har många av skolorna i intervjustudien tillämpat skolförlagd undervisning på lov- och helgdagar. Här beskriver några av de intervjuade rektorerna att man under vårterminen erbjudit extra, skolförlagd undervisning särskilt i matematik. Denna extra undervisning har skett under sport- och påsklov, samt sena eftermiddagar och kvällar. Flera av rektorerna som intervjuats planerar dessutom en mer utvidgad sommarskola än vanligt detta läsår.

För avgångseleverna föregående läsår (2019/20) har också flera skolor i intervjustudien tillämpat förlängd utbildningstid, på så vis att yrkesprogramselever som inte kunnat genomföra apl under våren 2020 i stället fått göra den under hösten 2020. Det har i intervjuerna inte uttryckts behov av motsvarande förlängda undervisningstider för avgångseleverna innevarande läsår (2020/21).

Det planeras på många av skolorna i studien att förlänga vårterminen, och i en del regioner diskuteras att senarelägga tidpunkten för betygssättning för att alla moment ska hinnas med.

Genomförandet av utbildningen har krävt mycket planering – och att planering behövt göras om

Rektorernas bedömning är generellt att eleverna har kunnat erbjudas större delen av den garanterade undervisningstiden. Det har dock inneburit en stor utmaning att bedriva undervisning genom en kombination av närundervisning på skolan och digital undervisning. Andelen närundervisning har varierat mellan 20 och 80 procent, men under vårterminen 2021 har de flesta av skolorna i studien haft undervisning på skolan för mellan 30 och 50 procent av eleverna. Vissa skolor – i synnerhet skolor med ett stort utbud av yrkesprogram – har prioriterat yrkes elevernas

skolförlagda undervisning. Detta eftersom yrkesprogrammen har fler inslag av praktiska moment som är svåra att genomföra på distans. Andra skolor i studien har använt sig av ett rullande schema där de tre respektive årskurserna varit på skolan vid olika tillfällen. I synnerhet har avgångseleverna prioriterats i den skolförlagda undervisningen. Elever på introduktionsprogram har i möjligaste mån haft all undervisning i skolan.

På frågan om man har kunnat erbjuda all undervisning enligt ordinarie planering har en stor del av rektorerna svarat nej, eftersom hastigt tillkomna rekommendationer inneburit att man behövt göra om planeringen med korta omställningstider. Den planerande kombinationen av skolförlagd och digital undervisning har dessutom komplicerats av andra anledningar. Dels har smittutbrott uppstått i enskilda undervisningsgrupper. Dels har många skolor i normalfallet blandade undervisningsgrupper, där exempelvis introduktionsprogram och nationella program har vissa kurser gemensamt. Detta har krävt att en del av eleverna varit med på distans medan en del varit i skolan. Till detta kommer komplikationer beroende på smittsäkerheten i skolorna, som ställt krav på begränsningar i hur stora elevgrupper som kan samlas i samma lokaler i skolan.

Vi har genomfört utbildningen, men inte på samma nivå. Planeringen har ju fått ändras mycket.¹⁵

Det är i synnerhet det arbetsplatsförlagda lärandet på yrkesprogrammen som enligt respondenterna inte har kunnat erbjudas som vanligt på alla program. Till detta återkommer vi längre fram i rapporten.

Utbildning inom introduktionsprogram och gymnasie-särskola relativt opåverkad

Under läsåret har elever på introduktionsprogram (IM) och elever i gymnasie-särskolan varit undantagna från rekommendationen om distansundervisning. I de skolor som ingår i studien har dessa grupper under hela perioden från terminsstart hösten 2020 till och med april 2021 fått undervisning som vanligt på plats i skolan. Flera av rektorerna har beskrivit att det delvis varit svårt att genomföra denna undervisning för IM-elever, eftersom den krävt att grupper delas mellan klassrum av smittskyddsskäl. Det har också förekommit, i synnerhet i början av höstterminen, att eleverna på grund av oro inte har velat komma till skolan. Över lag är ändå bedömningen utifrån våra intervjuer att elever på introduktionsprogram har fått mest närundervisning under pandemin av alla elever i gymnasieskolan.

Detta gäller även elever i gymnasiesärskolan, där situationen har underlättats av att särskolan är organiserad i separata enheter med särskild personal. Den bild vi har fått genom intervjuerna är att eleverna i gymnasiesärskolan hittills har påverkats i liten grad av pandemin, åtminstone vad gäller själva utbildningen. Utbildningen har kunnat erbjudas till dessa elever i stort sett som vanligt med

¹⁵ Detta och följande inlagda stycken är citat hämtade från enskilda intervjuer med rektorerna.

närundervisning i skolan. Däremot upplever rektorer vid dessa skolor att många elever haft en oro för smitta som i sin tur kan ha begränsat vissa elevers närvaro.

Frånvaro har inte utgjort något stort problem

Ingen av de intervjuade rektorerna har angett att eleverna haft en tydligt minskad närvaro hittills under pandemin. Många har i stället beskrivit att närvaron har ökat, i den meningen att eleverna i hög grad kopplat upp sig till den digitala undervisningen. Under början av pandemin fick de elevkategorier som under normala omständigheter brukar ha hög frånvaro i stället en ökad närvaro i och med distansundervisningen. Vid mitten av vårterminen, då Skolverkets intervjuer genomfördes, har dock vissa av rektorerna börjat märka en minskande tendens i elevnärvaron. Rektorerna beskriver en känsla av att eleverna börjat tröttna på situationen. I synnerhet gäller detta elever som redan tidigare haft problematisk närvaro. Det har i intervjuerna dock inte framkommit uppgifter om stor elevfrånvaro, eller om tydliga skillnader i närvaro mellan olika elevgrupper.

Många av de intervjuade rektorerna har beskrivit att distansundervisningen inneburit en minskning också i lärarnas sjukfrånvaro, jämfört med före pandemin. Lärarna har kunnat bedriva undervisning från hemmet även om de varit lindrigt sjuka. Inte heller lärarkategorier som behövt bedriva undervisningen på plats i skolan har varit frånvarande i någon grad som upplevts som problematisk, även om vissa av de intervjuade rektorerna beskriver att de har haft högre frånvaro bland lärare än normalt. Rektorerna framhåller att det finns en oro i lärarkåren för risken att bli smittad. Enligt intervjuerna gäller detta i synnerhet lärare inom introduktionsprogrammen och gymnasiesärskolan, som under hela läsåret varit ålagda att undervisa sina elevgrupper i skolans lokaler.

Genomförande av och kvaliteten i gymnasieutbildningen

Som nämnts i tidigare avsnitt bedömer rektorerna i studien att det formella åtagandet vad gäller själva erbjudandet av utbildning kommer att uppnås. Rektorerna har dock uttryckt tveksamhet om i vilken grad eleverna tagit till sig utbildningens innehåll, och om elevernas aktiva deltagande. Ämnet för detta avsnitt är dessa kvalitativa aspekter av elevernas utbildning. Det finns variationer i rektorernas beskrivningar av hur väl undervisningen har fungerat för olika elever och i olika utbildningsmoment.

Fjärr- och distansundervisning har fungerat sämre för vissa elever än andra

Själva distansformerna har rektorerna beskrivit att lärarna hanterat väl, och att de funnit lösningar för att få denna undervisning att fungera så bra som möjligt. Lärarna har dock enligt rektorerna upplevt begränsningar i dessa undervisningsformer genom att de inte haft samma kontakt med alla elever, och att de elever som behöver mer hjälp och stöttning inte har fått det i den utsträckning som de skulle

behöva. Det kommer mer an på eleven att ta plats i det digitala formatet men det är inte lika självklart för alla elever att ställa frågor till läraren med alla klasskamrater närvarande på en skärm, som de skulle ha kunnat göra i ett klassrum. Enligt rektorerna upplever lärarna att de inte nått fram till de elever som de mest skulle behöva nå fram till.

Det beskrivs också skillnader i hur väl elever anpassat sig till och fungerat i distansformerna. En del elever klarar det minst lika bra som närundervisning, men för andra är utbildning på distans en utmaning. Distansundervisning kräver enligt de intervjuade rektorerna mer av eleverna när det gäller att ta eget ansvar för sitt lärande, att disciplinera sig för att göra inläsningar och inlämningsuppgifter. Enligt några av de intervjuade rektorerna missgynnar detta elever som är mer auditiva i sitt lärande, och som har ett större behov av praktisk tillämpning och muntlig kommunikation för att ta till sig kunskap.

Fjärr- och distansundervisning har fungerat sämre i vissa ämnen och moment

Det är också vissa ämnen och moment som beskrivs vara särskilt svåra att genomföra på distans. Detta gäller alla praktiska moment i olika ämnen, inklusive laborationer i kemi, fysik och kemi. Även om dessa moment är undantagna från den rekommenderade fjärr- eller distansundervisningen har också de i stor utsträckning behövt genomföras på distans på grund av omständigheterna. Också inom övriga ämnen beskrivs det vara en del svårigheter i genomförandet. I synnerhet beskrivs matematik i intervjuerna som ett ämne som är svårt att undervisa i på distans med likvärdig kvalitet som vid närundervisning. Också ämnet idrott och hälsa har ofta nämnts som svårt att genomföra, även om några rektorer i våra intervjuer påpekat att hemuppgifter inom idrott har gått bra att genomföra digitalt.

Andra ämnen som utpekats som svåra att genomföra på distans är ämnen som till stora delar bygger på ett upplägg där lärare berättar och levandegör sin undervisning. Dessa ämnen är exempelvis historia och religion. Detta är ämnen som – enligt rektorernas beskrivningar – förlorar en del av sin kärna i distansformen.

Den undervisning som har bedrivits på distans har i många fall varit bra, men det finns även en fara i att det har blivit en förenklad pedagogik på distans. Läs text, svara på frågor, lämna in och så vidare. Det är som att äta på McD hela tiden – man blir mätt, och det ger tillräckligt med energi för att överleva, men det är tråkigt och ger inte utmaningarna som man behöver som lärare eller elev. Ibland vill man laga oxfilén och potatisgratängen tillsammans.

Det ska poängteras att även om vissa ämnen och moment utpekats som särskilt problematiska har svårigheter beskrivits även generellt. Rektorerna i studien uttrycker att i samtliga ämnen innebär fjärr- eller distansundervisning – i den stora omfattning som det handlat om under läsåret – ett sämre alternativ jämfört med traditionell undervisning i skolan. Vår studie indikerar att man inte har kunnat gå tillräckligt djupt i alla kurser, och inte heller hunnit med alla kursmoment. Som en konsekvens bedömer de intervjuade rektorerna att eleverna har fått såväl ytligare som mindre breda kunskaper än normalt. Konsekvenserna av detta drabbar enligt

respondenterna i synnerhet avgångseleverna, men också eleverna i årskurserna 1 och 2 eftersom de inte lärt sig tillräckligt i de tidiga kurserna som de följande kurserna bygger vidare på.

Den generella bilden utifrån intervjuerna är också att eftersom det mesta har krävt mer tid under distansundervisningen har eleverna kommit efter i förhållande till tidsplaneringen. Detta har enligt de intervjuade rektorerna yttrat sig i att många elever inte dykt upp vid examinationstillfällena, utan i stället siktar på omproven. Vissa respondenter menar att det också inneburit att fler elever än vanligt ligger efter med gymnasiearbetet som ska göras i årskurs tre.¹⁶

Kombinationen av närundervisning och distansundervisning har varit problematisk – i synnerhet vad gäller lärarnas arbetssituation

De skolor som ingått i studien har bedrivit undervisning helt på distans under de perioder då de varit rekommenderade att göra det, med undantag för elever på introduktionsprogram och elever i gymnasiesärskolan. Man har också, i enlighet med rekommendationerna, bedrivit närundervisning för praktiska moment som inte går att skjuta upp, samt för vissa av de examinationer som är svåra att genomföra på andra sätt än de traditionella.

De flesta av rektorerna har beskrivit det som utmanande att hantera denna blandning av digital undervisning och närundervisning. Som nämnts ovan är ofta eleverna i olika utbildningar indelade i blandade undervisningsgrupper. Att vissa ska få undervisning på distans och andra i skolan, samtidigt som smittskyddet ska garanteras, har inneburit organisatoriska svårigheter. Framför allt har detta, enligt rektorernas uppfattning, inneburit en belastning för lärarna som varit tvungna att hantera olika grupper i olika undervisningsformer, samt att undervisning har behövt genomföras för mindre grupper än normalt.

Att bli ålagd att göra saker så rätt som möjligt på fel sätt, under en lång period. Det är en omöjlig uppgift för oss som ska göra det, och det är omöjligt för dem som ska ta emot det.

Det uttrycks också ha utgjort en psykosocial belastning för vissa av lärarna genom att de upplevt oro för att själva smittas genom undervisningen som behövt genomföras på skolan.

Sammantaget vittnar intervjuerna om att rektorernas bild är att det har varit en påfrestande period för lärarna och att de inför slutet av vårterminen är trötta. I intervjuerna har det poängterats att det naturligtvis är viktigt att diskutera konsekvenser av pandemin för elevernas utbildning, men att konsekvenserna för lärarna också behöver lyftas i sammanhanget. Vissa av de rektorer vi talat med har till och med fått signaler från sina lärare om att de funderar på att göra ett uppehåll från läraryrket.

¹⁶ Skolverkets studie "Nära examen" från 2017 visar att gymnasiearbetet hör till det som elever ofta saknar godkänt i för att få examen. Skolverket 2017, Rapport 461.

Lärarna har verkligen utnyttjat alla möjligheter. De försöker även att förändra sin pedagogik och didaktik, examinationsformerna har förändrats, man har skapat aktivitet mellan eleverna på olika sätt. Så det har hänt mycket under perioden som lärarna är stolta över. Men lärarna är helt utmattade. Alla dessa omställningar, korta ställtider, omplaneringar och samtidigt stora krav på att ge en så bra undervisning som möjligt.

Risk för mindre tillförlitlighet i betyg och bedömning

De förändrade förutsättningarna under pandemin kan innebära risker för att lärarna inte får tillräckligt med underlag för betygsättningen. I intervjuerna har vi därför bett om rektorernas bedömning av tillförlitligheten i betygssättningen våren 2021.

Svaren indikerar att fjärr- eller distansundervisningen har inneburit försvårade omständigheter för examinationer inom gymnasieskolan. Det har enligt rektorerna varit svårare att få in ett allsidigt och varierat bedömningsunderlag, vilket har ställt annorlunda krav på lärarna för att kunna sätta betyg utifrån ett så brett underlag som möjligt.

I möjligaste mån har examinationer och provtillfällen genomförts på plats i skolans lokaler under vårterminen 2021. I övrigt vittnar rektorernas svar om en stor kreativitet bland lärare för att få in de underlag de behöver för bedömningarna. Några av lärarna har använt helt nya typer av examinationer i form av övningar, uppringningar muntligt eller andra typer av redovisningar. Sammantaget ger dessa beskrivningar bilden av nya osäkerhetsfaktorer, vilket kan leda till att likvärdigheten i betygssättningen riskerar att försämrats under pandemivåren 2021.

Flera av rektorerna har i intervjuerna uttryckt att de är osäkra på kvaliteten i betygsättningen under vårterminen. Dels gäller osäkerheten huruvida betygen kommer att vara rättvisande i förhållande till vad eleverna faktiskt haft möjligheter att lära sig, och att vissa moment varit svåra att examinera. Dels befarar dessa rektorer att det finns en risk för att betygssättningen blir för generös. Om en elev väger mellan två betyg menar man att läraren i denna situation hellre ”friar än faller”, och på så vis sätter det högre betyget. Sådana beslut kommer att fattas, enligt de intervjuade rektorerna, på basis av vad lärarna bedömer att eleven sannolikt skulle ha uppnått under normala omständigheter.

Lärarna ser nog en hel del mellan fingrarna. Man hinner inte göra allting, alla moment. Betygen sätts mer på en helhetskänsla.

Ett utbildningstapp för gymnasieeleverna i pandemin

Det har alltså framkommit av intervjuerna att pandemin riskerar påverka betygssättningen. Det som de intervjuade rektorerna uttrycker mest oro för är dock vilka kunskapsnivåer som eleverna faktiskt har uppnått. Respondenterna är relativt överens om att finns en risk för att pandemin orsakat ett utbildningstapp, det vill säga att eleverna inte fått de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått. Här menar respondenterna att utbildningstappet troligtvis inte är jämnt fördelat utan är störst för de mindre studiemotiverade eleverna, som bedöms vara de som missgynnats mest av distansformerna. Men rektorerna poängterar att även de

mer studiemotiverade eleverna i högre utsträckning än normalt kan ha valt att ta olika genvägar, samt att de flesta av eleverna hämmats av situationen på så sätt att deras motivation och ansträngning varit mindre än under ett normalår. Rektorerne nämner att det i synnerhet är inom de ämnen där distansformen fungerat sämre, enligt ovan, som de bedömer att elevernas uppnådda kunskaper blivit otillräckliga.

Olika uppfattningar om betydelsen av de inställda nationella proven

Under vårterminerna 2020 och 2021 har de nationella proven ställts in. I en situation när de nationella proven inte kan genomföras som vanligt utgår ett stöd som normalt sett finns för en likvärdig betygsbedömning i matematik, svenska och engelska. Skolverkets beslut att ställa in de nationella proven motiverades av smittsäkerhetsskäl, men också för att minska lärarnas arbetsbelastning under pandemin. På frågan till rektorerne om betydelsen och påverkan av de inställda nationella proven har vi fått varierande svar. En övervägande del av respondenterna uttrycker att denna åtgärd varit positiv och att den frigjort tid för undervisning. Men några nämner att det skapat frustration bland lärare i de ämnen som har nationella prov, och att det inte har minskat arbetsbelastningen. Många lärare upplever de nationella provresultaten som en trygghet att använda som underlag inför betygssättningen, för att stämma av om bedömningarna ligger på rätt nivå.

Många av skolorna uppger att de har använt Skolverkets bedömningsstöd som ersättning för de nationella proven. Många har också använt äldre nationella prov, eller egna slutprov.

Flera av de intervjuade rektorerne har nämnt att de inställda nationella proven, tillsammans med de ovan beskrivna osäkerheterna i bedömningsunderlagen, skapat en nödvändig diskussion om betygssättning och om det kollegiala samarbetet för att hjälpas åt med bedömningarna. Detta är en diskussion som dessa rektorer ser som viktig, och att det kan betraktas som en positiv följd av situationen att den nu initieras.

Kanske en tendens att vi sätter snällbetyg. Jag tror att lärarna hellre sätter ett lite högre betyg än ett lite för lågt. Samtidigt är det bra, nyttigt att den här diskussionen ställs på sin spets.

Oro för det arbetsplatsförlagda lärandet på en del av yrkesprogrammen

Ekonomi i samhället har påverkats kraftigt av pandemin. Många företag har en svår situation och aktiviteten i arbetslivet har minskat. Detta har fått påverkan på de arbetsplatsförlagda delarna av utbildningen i gymnasieskolan. De intervjuade rektorerne vittnar om att många arbetsplatser och branscher har haft begränsade möjligheter att ta emot apl-elever, eller säger nej på grund av smittorisk. Den övervägande majoriteten av skolorna har valt att prioritera apl för avgångseleverna och att skjuta fram den till kommande läsår för elever i början av sin gymnasieutbildning. På många skolor har man varit tvungna att justera undervisningen

i yrkesämnen på så vis att man skolförlagt större delar av de kurser som normalt sker genom apl.

Rektorerna har beskrivit vissa av yrkesprogrammen som mindre påverkade än andra, där det har varit svårare att genomföra apl. Störst svårigheter har gällt program som är inriktade mot branscher med många småföretag, samt mot service- och omsorgssektorn.¹⁷

I intervjuerna har det också uttryckts oro för vad situationen kan komma att innebära på sikt. Detta gäller inte minst att skolan riskerar att förlora en del av det samarbete som har etablerats med företag och organisationer vad gäller mottagandet av apl-elever, och att möjligheterna för apl därmed kan komma att försämras för yrkesprogramseleverna även efter pandemin. Det har också nämnts att det finns en risk för att lågkonjunkturen kommer att få en negativ påverkan på intresset för vissa av yrkesprogrammen inför kommande år.

Det kompensatoriska uppdraget i gymnasieskolan

Reglerna kring elever i behov av särskilt stöd eller extra anpassningar har inte ändrats på grund av pandemin. Skolor ska ge elever det stöd som de behöver för att nå målen med undervisningen. Vissa elever kan alltså behöva särskild uppmärksamhet om undervisningen organiseras delvis på distans. Elever med särskilda behov kan till exempel behöva vara närvarande i skolans lokaler för att få det stöd de har rätt till. Även övriga elevkategorier utöver elever med behov av särskilt stöd eller extra anpassningar påverkas i olika grad av pandemin enligt intervjuerna med rektorerna, som framhåller att skolor därför behöver arbeta flexibelt och långsiktigt med elevhälsoarbetet.

Det har krävts annorlunda arbetssätt för att identifiera elever i behov av särskilt stöd under pandemin

Rektorerna har poängterat att det är svårare för lärarna att se stödbehoven när eleverna inte är på plats i ett fysiskt klassrum. Lärarna har svårt att följa hur eleverna uppfattar och tar till sig uppgifter vid fjärr- eller distansundervisning. Det har också framförts att det tar längre tid att identifiera vilka elever som har svårt att fokusera vid distansundervisning.

En annan begränsande omständighet med distansformerna som rektorerna lyft är att de elever som har behov av stöd sällan tar initiativ till att få den hjälp de behöver. Det blir också svårare att ge elever personlig återkoppling i undervisningen vid fjärrundervisning. För många elever kan det upplevas genant och avslöjande att räcka upp handen och fråga läraren när cirka 20 elever deltar i undervisningen samtidigt via sina datorer.

¹⁷ Skolverkets rapport *Läringsutbildningen i gymnasieskolan* (2021) ger kompletterande information som visar att lärlingsutbildning, med hälften av utbildningstiden som apl, hittills varit mindre påverkad av pandemin än utbildning på de i huvudsak skolförlagda yrkesprogrammen.

Samtidigt har en del av rektorerna gjort bedömningen att arbetet med att identifiera elever i behov av särskilt stöd inte påverkas nämnvärt av övergången till undervisning på distans. De menar att processer för att identifiera elever med behov av särskilt stöd löper på, om än i delvis annorlunda form. På vissa skolor har fler elever med sådana behov kunnat identifieras, eftersom behovet av distansundervisning medgett insyn i elevens situation på ett annat sätt än tidigare. Skolan har kunnat uppmärksamma förhållanden som de tidigare inte kunnat se, som exempelvis försvårande familjesituationer och trångboddhet, som inverkar negativt på elevens möjlighet att fokusera på studier i hemmet.

De flesta elever med behov av särskilt stöd har fått närundervisning under pandemin – men stödbehovet är också förändrat

De flesta av de skolor vi varit i kontakt med har erbjudit möjlighet till undervisning i skolans lokaler för elever med behov av särskilt stöd. Vissa skolor har erbjudit närundervisning till merparten av dessa elever, medan andra skolor gjort det för samtliga. Rektorerna har framhållit att det därför kanske snarare är andra elevgrupper än elever i behov av särskilt stöd som kan påverkas negativt av pandemin. Det gäller alla elever som av olika anledningar har svårare med distansformerna, som beskrivits i tidigare avsnitt. Utöver det har nyanlända elever och resurssvaga elever nämnts som sårbara grupper. För många elever är skolan en viktig fast punkt och en stabiliserande trygghet i vardagen. Några rektorer har nämnt att långvarig distansundervisning kan medföra att den sociala utsattheten blir mer påtaglig.

Några av rektorerna beskriver det som problematiskt att många av de elever som erbjudits särskilt stöd i skolans lokaler valt att utebli från dessa tillfällen. Denna problematik gäller också den extra undervisning som erbjudits på loven.

Vi kan inte göra mer än att erbjuda hjälp. Det är ju inte så enkelt som att eleverna konstaterar att de behöver styras upp och bli mer aktiva, och därför ställer upp på det som erbjuds.

Pandemin har krävt nya arbetssätt och lösningar för att kunna erbjuda särskilt stöd till de elever som är i behov av det. Undersökningen indikerar att det kan vara en större utmaning att ge elever stöd vid distansundervisning. Särskilt stöd av mer omfattande karaktär förutsätter ofta regelbunden kontakt med speciallärare under en längre tid, stöd i särskilda undervisningsgrupper, eller att skolan tillhandahåller elevassistenter som stödjer eleverna under skoldagen. Flera av rektorerna har hänvisat till att denna verksamhet är svårare att genomföra via digitala kanaler, och att risken är att elever med behov av extra stöd går miste om de ramar och den tydliga kontext som de behöver.

Samtidigt som många av rektorerna har framhållit att tillgängligheten till speciallärare och specialpedagoger är god även digitalt, har de nämnt att stödjande åtgärder som erbjuds digitalt vid fjärr- och distansundervisning främst handlat om enklare anpassningar. Det som lyfts fram som exempel handlar om insatser där speciallärare arbetar med eleven under en kortare tid.

Det har också konstaterats ett helt nytt stödbehov, då vissa av eleverna visat sig ha sämre förutsättningar på grund av själva distansformen.

Elevhälsans arbete kräver mer uppsökande verksamhet under pandemin

Det stora flertalet av rektorerna i denna studie har beskrivit att eleverna upplevs må sämre på grund av situationen och av sociala begränsningar. Elevhälsan har varit mer belastad än tidigare år och flera av rektorerna har beskrivit en förändring vad gäller elevhälsans arbetssätt. Under vanliga förhållanden arbetar de enligt vad rektorerna uppger, mer förebyggande och mer med grupprocesser och konflikt-hantering. Under pandemin beskrivs elevhälsans arbete i högre grad än tidigare varit inriktat på att undersöka elevernas mående, för att identifiera elever som är i behov av åtgärder.

Kuratorer och skolsköterskor har behövt arbeta mer uppsökande för att nå elever med olika former av stödsatser och samtal. Inte bara elevhälsan utan även lärarna medverkar i hälsoarbetet, och möter eleverna i mentorskapet. Rektorerna framhåller att personalen inom elevhälsan jobbat hårt och haft en stor arbetsbörda. De har också behövt arbeta mer aktivt gentemot mentorerna i digitala forum för regelbundna avstämningar om hur eleverna mår.

3. Slutsatser

Denna intervjustudie genomfördes under mitten av vårterminen 2021 då verksamheten på skolorna i hög grad präglades av den rådande pandemin. För rektorer, lärare och elever har det gällt att få situationen att fungera fram till slutet av läsåret. Studien visar att pandemin har en stor påverkan på utbildningen i gymnasieskolan. Det är dock för tidigt för definitiva slutsatser om konsekvenserna på sikt. Av det som rektorerna beskrivit i studien, i kombination med vad som framkommit i de samråd Skolverket genomfört samt i tidigare studier, kan följande slutsatser formuleras gällande den aktuella situationen och behoven inför kommande läsår.

Tillgång till och deltagande i utbildning

Elevernas tillgång till undervisning i gymnasieskolan under pandemin har kunnat upprätthållas med digitala verktyg. Elevernas närvaro i den digitala undervisningen tycks ha varit högt, men vår intervjuundersökning indikerar att frånvaron har ökat under mitten av läsåret 2021. Elever med särskilda behov eller som av olika anledningar uppges ha haft svårt att delta i fjärr- eller distansundervisningen har till stora delar kunnat erbjudas närundervisning i skolan.

På vissa av yrkesprogrammen har tillgången till utbildning påverkats av pandemin på så vis att det varit svårare att genomföra apl. Störst svårigheter har gällt program som är inriktade mot branscher med många småföretag, samt mot service- och omsorgssektorn. Det finns en risk att skolorna förlorar uppbyggda kontakter när det gäller samarbetet med företag och organisationer för mottagandet av apl-elever, och att möjligheterna för apl därmed kan komma att försämrats för yrkesprogramseleverna framgent.

I övrigt har pandemin utifrån vad våra intervjuer indikerar endast i liten grad inneburit att planerad undervisning inte alls kunnat genomföras. Detta stämmer överens med resultaten från en av Skolverkets tidigare studier.¹⁸ Pandemin har nödvändiggjort en snabb digital utveckling. Lärarna har svarat upp mot kraven på snabb omställning för att ge så bra undervisning som möjligt med de medel de haft till buds. Ändå uppges att de digitala undervisningsformerna som använts under stora delar av läsåret inneburit begränsningar i den utbildning som erbjudits. Det finns därför en farhåga om att elever inte har fått de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått. Detta gäller i synnerhet ämnesinnehåll som visat sig vara svårt att undervisa via en skärm. Det utbildningstapp som kan befaras är större i vissa ämnen än andra, beroende på att ämnenas karaktär och kursinnehållet i varierande grad går att anpassa till en situation där en stor del av undervisningen genomförs digitalt. Detta gäller i hög grad praktiska ämnen och kursmoment. Distansformen har också varit svår för matematik. Enligt vår intervjuundersökning ger närundervisning helt andra förutsättningar för lärarna att se hur eleverna angriper sina uträkningar att identifiera när de behöver förklara för en enskild elev eller för hela gruppen. Liknande begränsningar gäller fjärr- eller distansundervisning i ämnen som biologi, kemi och fysik.

Kvaliteten i utbildningen

Erbjudandet av undervisning verkar alltså i huvudsak ha fungerat, men det finns indikationer på att kvaliteten och innehållet i undervisningen har påverkats negativt. Detta får i så fall konsekvenser för elevernas kunskaper och måluppfyllelse. Eftersom vissa elever uppges ha haft svårare än andra för den digitala undervisningen befaras skillnader mellan olika elever i hur stort utbildningstappet är, och därmed befaras också större resultatskillnader mellan elever än under ett normalår. Den insamlade informationen tyder på att de mest drabbade eleverna är de som också under normala omständigheter skulle haft det svårare att uppnå målen. Intervjustudien med rektorer ger dock bilden av att utbildningstappet inte enbart gäller dessa elever utan att det är mer brett fördelat.

Jämfört med ett normalår har detta pandemiår inneburit en risk för att eleverna inte får med sig lika djupa kunskaper. Samtidigt som den digitala undervisningen tycks ha inneburit ett visst utbildningstapp har det funnits svårigheter att få en

¹⁸ Skolverket (2021). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, februari 2021* och Skolverket (2021). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, april 2021*.

bredd i underlagen för betyg och bedömning. Beroende på hur lärarna hanterar situationen menar de intervjuade rektorerna att det kan finnas en risk för att ett eventuellt utbildningstapp inte tydligt kommer att avspeglas i betygssättningen, eller i andelen av eleverna som uppnår examen. Det går inte utifrån studien att avgöra i vilken mån dessa farhågor, baserade på rektorsintervjuer under början av våren 2021, kommer att besannas i den faktiska betygssättningen.

Enligt våra intervjuer kan konsekvenserna av pandemin komma att yttra sig olika för elever i de respektive årskurserna i gymnasieskolan. De som under 2020/21 gått sitt första utbildningsår påverkas genom att den kunskap som ska förmedlas i det första årets kurser kan ha varit otillräcklig inför fortsättningen i de högre kurserna, vilket i så fall kan komma att kräva kompletterande undervisning. Det samma gäller eleverna som under läsåret gått årskurs 2. Det är dessutom årskurs 2 som haft mest fjärr- och distansundervisning som andel av sin gymnasietid, varför de möjliga negativa konsekvenserna och behoven av kompletteringar kan befaras vara störst för dessa elever. Avgångseleverna våren 2021, årskurs 3, kan enligt respondenterna påverkas om de inte kunnat tillgodogöra sig all den kunskap de behöver inför övergången till högre utbildning eller arbete. Samtidigt är det denna elevgrupp som enligt intervjuerna har prioriterats i den närundervisning respektive den apl som genomförts.

Skolans uppdrag att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar

Den beskrivna situationen har ställt ökade krav på skolans uppdrag att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar. Resultaten antyder att elevernas hemförhållanden har fått en större inverkan på elevernas möjligheter att klara sina studier. Behoven av stöd uppges av de intervjuade rektorerna ha ökat under pandemin – dels för att kompensera för de utmaningar som har funnits för vissa elever med den digitala undervisningen, dels för att många elever uppges ha haft svårt med motivationen under pandemin. Samtidigt som behoven av stöd har ökat uppges det ha varit svårare att nå eleverna med det stöd de behöver. Den insamlade informationen indikerar att de ökade behoven av stödinsatser kan komma att kvarstå kommande läsår för de elever som kommit efter.

Även behoven inom elevhälsan verkar enligt intervjuerna ha ökat. Många elever uppges må sämre som en konsekvens av de digitala undervisningsformerna, men också på grund av att den begränsade sociala verksamheten i skolan. Detta har påverkat den trygghet i vardagen som är viktig för många, i synnerhet då ytterligare begränsningar även utanför skolan påverkat ungdomarnas aktiviteter och övriga sociala liv. Många av rektorerna har lyft som bekymmersamt att den fysiska aktiviteten bland ungdomarna minskat under pandemin.

Slutligen ska särskilt lyftas att pandemin fått konsekvenser för lärarna. De intervjuade rektorerna uppges att lärarna är trötta efter ett krävande år. Samtidigt kommer mycket av elevernas förmodade utbildningstapp att behöva tas igen

kommande läsår, ett läsår som av allt att döma kommer att präglas av fortsatta påfrestningar för lärarna.

Bilaga 1 Metod

För att studera konsekvenser av pandemin inom gymnasieskolan har Skolverket genomfört intervjuer med rektorer på ett urval av gymnasieskolor. För detta syfte har vi utgått från ett strategiskt urval om 30 gymnasieskolor. I urvalet har vi strävat efter att få med skolor som skiljer sig åt i de avseenden som vi bedömt har betydelse för kapaciteten att hantera de krav som pandemin medför, och för att hantera konsekvenser av pandemin. Detta innebär att urvalet av skolor styrts av parametrarna *skolstorlek* (antal elever), *geografiskt läge* och *utbildningsutbud* (yrkesprogram, högskoleförberedande program och introduktionsprogram). Urvalet har också riktats så att det omfattat fem skolor med verksamhet inom ramen för gymnasiesärskolan. Urvalets fördelning mellan skolor med offentlig respektive enskild huvudman har varit 20/10.

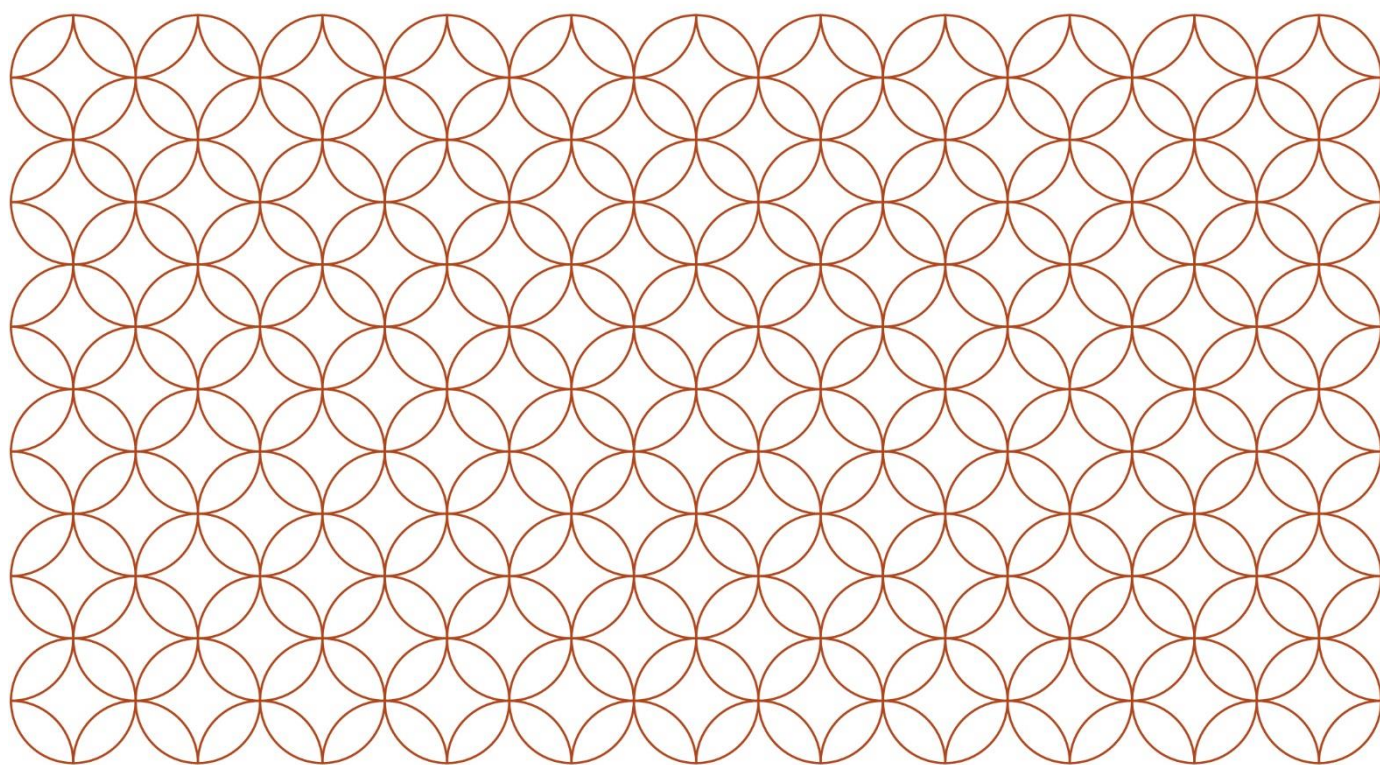
Några av rektorer på de skolor som ingått i urvalet har inte haft möjlighet att delta. Sammanlagt har vi intervjuat rektorer på 26 gymnasieskolor. På tre av skolorna deltog flera rektorer i samtalen. Då en skola är indelad i flera skolenheter ska varje enhet ha en ansvarig rektor. Detta kan vara samma person, men ofta är det olika rektorer på olika enheter.

Intervjuerna har genomförts digitalt under perioden mars–april 2021. Den intervjuguide som vi har använt i intervjuerna finns tillgänglig som separat bilaga.

Intervjuerna ger inte en fullt ut generaliserbar bild av hur situationen ser ut nationellt. Däremot ger intervjuerna indikationer på vilka konsekvenser pandemin har haft och exempel på åtgärder som vidtagits samt hur dessa åtgärder påverkat utbildningen. Kommande delstudier syftar till att teckna en nationell bild av hur pandemin har hanterats och dess upplevda konsekvenser.

Referenser

- Folkhälsomyndigheten (2020). *Förekomst av covid-19 i olika yrkesgrupper inom skolan.*
- Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors distansundervisning under covid-19 pandemin: En första delredovisning utifrån intervjuer med 45 rektorer.*
- Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors distansundervisning under covid-19 pandemin: Skolinspektionens centrala iakttagelser efter intervjuer med rektorer.*
- Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors utmaningar inför höstterminen 2020: Uppföljning utifrån samtal med 144 rektorer.*
- Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor.*
- Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor.*
- Skolverkets (2017). *Nära examen.*
- Skolverket (2020). *Huvudmän om påverkan av coronapandemin.*
- Skolverket (2020). *Undersökning om coronapandemins påverkan på skolväsendet: Enkätundersökning bland personal i skolan.*
- Skolverket (2020). *Undersökning av frånvaro bland personal och elever: Uppföljning för maj 2020.*
- Skolverket (2020). *Huvudmäns planering under coronapandemin: Intervjuundersökning i juni 2020.*
- Skolverket (2020). *Lägesbild av situationen i gymnasieskolan med anledning av covid19-pandemin.*
- Skolverket (2020). *Sammanfattning av svar från Skolchefsnätverket.*
- Skolverket (2021). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, februari 2021.*
- Skolverket (2021). *Ändrade lärotider och utbildningstapp: Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin, april 2021.*
- Skolverket (2021). *Undersökning om covid-19-pandemin: Enkätundersökning bland personal i skolväsendet om covid-19-pandemins påverkan, januari-februari 2021.*
- Skolverket (2021). *Lärlingsutbildningen i gymnasieskolan.*

Skolverket

www.skolverket.se